

voldoende eigen middelen òf konden de nodige bankkredieten opnemen; alleen de werkgevers in de kustvaart staakten de betalingen: hun bedrijven waren maar klein en hun mogelijkheden om bankkredieten op te nemen beperkt. Dat betekende dat gezinnen die tevoren de week- en maandbrieven uitbetaald gekregen hadden, op de gemeentelijke diensten van maatschappelijk hulpbetoon of de kerkelijke hulpdiensten aangewezen waren.

Op 11 april '41 nu werd door Radio Hilversum een bekendmaking van de Duitse *Kommissar für die See- und Binnenschifffahrt, Kapitän zur See C. F. Christiansen*¹, uitgezonden² die inhield dat de Engelse regering de Nederlandse zeelieden bedreigd zou hebben 'met intrekking van de steun aan hun familieleden indien zij weigeren verder in dienst van Engeland te varen' (een onzinnige mededeling die alleen strekte tot 'rechtvaardiging' van hetgeen volgde:) 'Tot dusver werden de gages van alle zeelieden aan de hier gevestigde familieleden door de rederijen uitbetaald. In de toekomst wordt nu echter vanzelfsprekend deze uitbetaling aan familieleden gestaakt indien vast staat dat de Nederlandse zeeman in Engelse dienst is of dat zijn schip in het belang van Engeland vaart.' De regering bleef het antwoord hierop niet schuldig. Op 17 april stelde zij zich in een toespraak die de minister van handel, nijverheid en scheepvaart, mr. M. P. L. Steenberghe, voor Radio Oranje hield³, 'garant voor alle betalingen welke zijn of nog zullen worden gedaan aan de naaste familieleden van Nederlandse zeelieden', zulks tot de hoogte van 'het volle bedrag van de voor hen vastgestelde week- en maandbrieven of . . . (van) uitkeringen welke tot dusver uit anderen hoofde aan hen zijn gedaan.'

Vijf maanden lang gebeurde er niets, maar toen eenmaal tot de Duitsers doorgedrongen was dat maar weinig opvarenden van de koopvaardij hun schepen in de steek lieten⁴, zetten zij hun in april geuit dreigement in daden om: eind september '41 werd aan de rederijen meegedeeld dat van 15 oktober '41 af aan de gezinnen van zeevarenden (behalve aan die van de 'fouten' van wie in Nederland bekend was dat zij in Engeland of elders geïnterneerd waren) per maand niet méér betaald mocht worden dan met de normen van maatschappelijk hulpbetoon overeenkwam: maximaal f 90 aan een vrouw zonder kinderen plus f 40 voor het eerste, f 25 voor het tweede en f 15 voor elk volgend kind. Wie een week- of maandbrief bezat, kwam echter als regel niet aan die bedragen toe zodat aanvankelijk alleen de gezin-

¹ Deze was een jongere broer van de *Wehrmachtbefehlshaber, General der Luftwaffe* F. C. Christiansen. ² Tekst in P. Sanders: *Het Nationaal Steunfonds*, p. 1. ³ Tekst: a.v., p. 1-2. ⁴ In neutrale havens deden Duitse agenten daar systematisch hun best voor, maar in november '41 moest de *Abwehr* mismoedig constateren: 'Die Aktion 'Seeleute in Englanddienst' ist praktisch ein Fehlschlag.' (Notitie, z.d. (nov. 1941), VUJ, HA Inneres, 54288).